

RECENZII

Angela Botez, *Arhitectura sistemului și conceptele integrative blagiene*, Târgu-Mureș, Edit. „Ardealul”, Biblioteca de filosofie, 2006, 308 p.

În registrul publicațiilor blagiene semnificative și notabile, tot mai numeroase în ultimele două decenii – mai ales după anul 2000 –, se înscrie și cartea doamnei Angela Botez, dedicată explorării în amănunt a sistemului metafizic și a conceptelor fundamentale ale lui Lucian Blaga.

Abordarea autoarei poate fi văzută – așa cum însăși domnia-sa o indică, la un moment dat –, ca un „decupaj” augmentat dintr-o altă lucrare foarte consistentă, publicată în anul precedent (*Un secol de filosofie românească*, București, Edit. Academiei Române, 2005), focalizat de data aceasta asupra operei filosofice blagiene. Metodologia și maniera de lucru sunt aceleași, d-na Botez având meritele pe care le-am mai semnalat și cu alte ocazii: deplină seriozitate (însoțită de umor, la locul potrivit), obiectivitate, accentul pe relevarea preponderenței a meritelor (mai mici sau mai mari) ale diverșilor autori și exegeți (mai puțin a limitelor acestora, și ele ... uneori deloc puține!), prezentarea întregii problematice a filosofiei blagiene aduse la zi, consemnând de la cele mai vechi la cele mai recente publicații și manifestări dedicate operei gânditorului român, toate acestea prezentate și interpretate – pe deplin firesc, considerăm noi – din punctul de vedere al implicării excepționale pe plan intern și internațional a autoarei în scopul animării și promovării creației filosofice blagiene în cercuri culturale cât mai largi. Deși miza unei atari lucrări nu putea să nu fie și una polemică, autoarea a demonstrat, încă o dată, că știe foarte bine să reziste tentațiilor facile – care îi mai încearcă, la răstimpuri, pe unii confrăți – de risipire în deriziunea discuției în contradictoriu, doar de dragul acesteia. Totuși, credem că este bine să amintim unele argumente care ies imediat în relief, chiar de la începutul cărții, cu rolul unei motivații generice a întregii desfășurări de planuri.

Pe de o parte, aceste demersuri, absolut meritorii, trebuie salutate și încurajate. Ele nu sunt însă lipsite de riscuri, fiindcă atât factorii politici conducători de ieri și de astăzi, cât și intelectualii români au manifestat suficiente – uneori chiar mari – rezerve în asumarea promovării operei genialului gânditor Lucian Blaga, ceea ce a solicitat eforturi mai mari și mai curajoase din partea celor care pot subscrie mărturiei d-nei Botez: „Mult timp și pasiune am pus în scrierea și conferențierea despre valoarea excepțională a operei lui Blaga, prea puțin cunoscută peste hotare în raport cu originalitatea și profunzimea ei, din vina statului român burghez, comunist și postcomunist, care a azvârlit sume exorbitante pe propaganda politică în detrimentul promoțiunii (sic!) culturii naționale, dar și a intelectualității care nu cade de acord să impună în timp, persistent, câteva personalități de vârf în loc să risipească «mărgăritarele» pe «oamenii momentului», pe vedetele zilei” (p. 18). Putem depune mărturie în acest sens, de câte ori am fost noi înșine întrebați (și nu de către ignoranți, ci de către persoane avizate, cu pregătire academică, având funcții administrative deloc neglijabile), de ce mai este nevoie să se scrie despre Blaga? A fost oare Blaga filosof sau numai poet sau nici măcar poet? De ce se mai organizează simpozioane care îi sunt dedicate, unde se susțin comunicări și conferințe în numele lui? Credem că tocmai *aceștia*, care se îndoiesc atât de mult de necesitatea și relevanța activităților dedicate personalității și operei blagiene – poate chiar de existența lor –, ar trebui să citească primii cartea doamnei Angela Botez, nu pentru a fi „convertiți” la ceva, ci pentru a se îndoi de altceva. Or, așa cum afirmă domnia-sa, „De mai multă vreme (de prin 1980) încercăm să demonstrăm pentru a convinge că Lucian Blaga are în gnoseologie și în filosofia științei realizări de prim rang, rezultate din capacitatea sa deosebită de a surprinde integrator, holist mișcarea generală a

creației umane, de a pune în legătură temele epistemologice cu interogații ontologice, cosmologice, antropologice, axiologice, istorice și culturologice, de a sesiza rolul gândirii științifice fundamentate pe complementaritate în construirea unei noi spiritualități” (p. 108, *infra*).

Pe de altă parte, din punct de vedere metodologic, problema *echilibrului interpretativ* este una de cea mai mare importanță, pentru oricine se încumetă să străbată vastul „meridian Blaga” – pentru a aminti numele seriei de volume colective care cuprind textele prezentate, an de an, la Festivalul Internațional „Lucian Blaga” de la Cluj-Napoca. De altfel, presuposițiile-convingeri, explicitate dintru început de d-na Botez în *Introducere*, sunt valabile, *mutatis mutandis*, pentru orice tentativă serioasă și temeinică de abordare a vreunui subiect filosofic. „Vom încerca, scrie autoarea, în cartea de față să arătăm ce știm și credem noi că s-a realizat, bine sau rău, în procesul de evaluare exegetică a operei lui Lucian Blaga. Vom evita pe cât posibil să afirmăm despre un autor, critic sau exeget, că nu cunoaște un aspect sau altul al operei lui Blaga, cu atât mai mult cu cât piața ideilor filosofice este saturată de astfel de critici care contabilizează ce nu s-a făcut, ca apoi să încerce «personal» o acoperire a așa-ziselor lacune. Chiar dacă acei care contabilizează lipsurile ar fi de bună-credință, ei ar fi trebuit să fi putut parcurge toată literatura despre un anumit subiect pentru a afirma în cunoștință de cauză ce «nu» s-a spus, dar bibliografia Blaga este prea extinsă pentru a fi surprinsă exhaustiv ... De aceea eu voi scrie aici doar despre ce am citit și ce cunosc personal din exegeza operei lui Blaga. Voi evita perspectivele negative cu privire la tipul de interpretări, prețuind evaluarea critică, dar fără a adera la pozițiile care interzic sau blamează anumite modalități de abordare” (p. 20–21).

În viziunea autoarei, se pare că cei ce se apleacă asupra textului blagian simt mai frecvent nevoia de a-l critica decât de a-l aprecia pentru realizările sale metafizice constructive, mai rar a-i face apologia. „Eu nu am prea găsit apologii, mai degrabă critici exagerate și atacuri care se referă la întreprinderea creatoare de sistem pe care Blaga ar fi săvârșit-o, la inovațiile lui conceptuale și terminologice, la atitudinea antiscentistă, antilogicistă și antipozitivistă, la izvoarele concepției și la influența anumitor idei asupra culturii și vieții religioase românești ...” (p. 21). Am fi de părere că, față de Blaga, critica s-a exprimat mai frecvent în scris, în timp ce aprecierea echilibrată ori chiar elogiul s-au făcut ceva mai rar și preponderent verbal. Oricum, este bine să se țină cont și de reperele temporale ale acestor atitudini interpretative și exegetice (într-un fel a fost Blaga apreciat și criticat până în 1945, altfel între 1946–1989, și cu totul diferit la timpul prezent, chiar dacă se mai resimt, uneori, efectele unor mentalități mai vechi sau atitudini anacronice).

Totuși, receptarea operei marelui filosof român nu este nici astăzi scutită de atitudini destul de stranii, chiar de anumite bizarerii intelectuale aparte, greu de explicat. Uneori, se afirmă că el nu a fost filosof, ci doar poet; alteleori, că nu a fost nici măcar poet reprezentativ al națiunii române ... De fapt, pe o pagină mai departe, d-na Botez nuanțează perspectiva, amintind și situațiile – mai complexe – în care cineva și-a modificat în timp, pozitiv, atitudinea față de Blaga: „Noi ne întrebăm de ce mai există denigratori, critici acerbi, interpreți interesați politic, cunoscători sau mai puțin cunoscători ai ideilor lui Blaga. Apar și unele păreri că Blaga, poet fiind, nu a creat în filosofie ceea ce el intenționa – un sistem filosofic. A fost și este încă de *bon ton* să separi poetul de filosof și să ataci măcar un segment al concepției bliagene. Unii au făcut-o din neînțelegere sau superficialitate, alții din motive ideologice, din perspective filosofice dogmatice marxiste sau de altă sorginte. Există și comentatori de valoare care au apreciat uneori contradictoriu filosofia lui Blaga, fiind intoleranți la un moment dat cu anumite orientări ale gândirii acestuia, dar acceptându-le mai târziu. Dezbateră ideilor lui Blaga este absolut necesară, chiar el considera că «dacă respecti poetul îi accepți opera, dacă respecti filosoful îi discuți ideile». Noi apreciem eforturile de a descoperi adevărata structură a sistemului blagian și credem că Blaga a reușit edificarea lui într-o perspectivă postpozitivistă” (p. 22).

Din toate aceste motive și multe altele, enunțate sau doar sugerate de d-na Botez, cartea dedicată arhitecturii sistemului filosofic și conceptelor integrative ale lui Lucian Blaga se dovedește o foarte serioasă și amplă cercetare a structurii metafizicii bliagene, cu inventarierea și analiza amplă a unui mare număr de contribuții anterioare la explorarea acesteia, fie ele „constructive”, critice ori de ambele variante, de care nu ne sfiim a spune că literatura autohtonă de profil duce încă lipsă. După prezentarea (în primul capitol) a influențelor teoretice, a conceptelor-cheie și a propozițiilor axiale ale structurii sistemului filosofic al lui Blaga, trilogie cu trilogie, mai puțin cea „cosmologică”

(metafizica și metodologia; filosofia cunoașterii și a conștiinței; filosofia culturii și a valorilor), cititorul se află, în fine, în fața unei situații argumentate și convingătoare a acestuia.

Într-o asemenea ordine de idei, modernitatea filosofiei blagiene este atribuită *fundamentării interdisciplinare și metodei antinomiei transfigurate*, iar „Într-o abordare de filosofie comparativă sistemul blagian se plasează în linia delimitărilor critice, chiar deconstructive, față de cartezianism, kantianism, pozitivism și logicism, linie similară celei urmate de filosofia vieții, morfologia culturii, fenomenologie, existențialism și postcriticism, ca orientări prezente în lumea contemporană. Blaga edifică un sistem filosofic de orientare *raționalist-ecstatică*, o alternativă la matricea carteziano-kantiano-pozitivistă și care se fundamentează pe noile modalități de cunoaștere și creație născute în secolul XX” (p. 28). Prin *ontologia culturii* pe care a elaborat-o, teoria dubletelor categoriale și a situației matricei stilistice în zona inconștientului, antireducționism și antipozitivism, gânditorul român își înscrie numele printre autorii resurecției filosofiei naturii și metafizicii umanului, a *backgroundurilor*, gramaticilor generative și a entităților istorice, a mentalităților postcriticiste, postanalitice și postmoderne.

Pretenția postmodernismului la Blaga nu este pur și simplu afirmată – cum mai au obiceiul să procedeze unii interpreți –, ci situată în atitudinea filosofului de a considera diversele metafizici din istoria culturii umanității drept ficțiuni, deoarece omul nu poate surprinde transcendentul (suprema ambiție a metafizicii) decât prin *imaginație*, nu prin *rațiune riguroasă*. Iarăși, apreciem ca foarte judicios și argumentat punctul de vedere al autoarei în sensul că, de fapt, ideile de bază sau fundamentale ale sistemului blagian aparțin gnoseologiei, teoriei cunoașterii și filosofiei științei, ele fiind acelea care, reconsiderate și reinterpretate, permit filosofiei sale receptarea cea mai adecvată în filosofia universală contemporană. Considerăm că de la aceste caracterizări ar trebui să se pornească în viitor, ele având șanse sporite pentru investigarea cât mai pertinentă și veridică a operei filosofice a lui Blaga.

Capitolul al doilea continuă deschiderea perspectivei, prin înfățișarea conceptelor filosofice integrative ale sistemului metafizic blagian („integrativ” are aici sensul de *leit-motiv al construcției unui anumit capitol sau a unei trilogii*), prezentate în ordinea și contextul apariției lor în cadrul operei filosofice (metafizică: *Marele Anonim, Diferențialele divine, Eonul dogmatic, Cenzura transcendentă, conversiunea transcendentă, ființa istorică, misterul, noologia abisală, antinomia transfigurată*; filosofia cunoașterii și a conștiinței: *categoriile intelectuale, abisale, atitudinale, conștiința filosofică, cunoașterea luciferică și cunoașterea paradisiacă, ideea teorică, minus-cunoașterea, fanicul și cripticul, cunoașterea individuală, dogmatică, disimulată, intelectul enstatic și intelectul ecstatic, suprametoda*; filosofia culturii, a valorilor și religiei: *matricea stilistică, personanța, metafora plasticizantă și revelatorie, anabasicul și catabasicul, spațiul mioritic, valori-terminus vicariante, polare, izvoade, cosmoidul, sofianicul, accentul axiologic, apriorismul românesc*), dar și din perspectiva comentariilor lui E. Cioran, C. Noica, M. Vulcănescu și D. D. Roșca – la care merită să se mediteze încă –, făcute în perioada interbelică, atunci când sistemul blagian se afla *in statu nascendi*. Există și câteva concepte de maximă generalitate, supraordonate, care apar la toate nivelurile și în toate trilogiile (*Marele Anonim, Cenzura transcendentă, antinomia transfigurată, matricea stilistică, dubletele categoriale*).

Al treilea capitol este dedicat discuției ideilor din metafizica blagiană de maximă actualitate în secolul al XXI-lea – perspectiva postmodernă asupra metafizicii; *antinomia transfigurată* și *minus-cunoașterea*; *matricea stilistică* și *dubleta categorială spațio-temporală*. Sunt făcute incursiuni comparative ale ideilor lui Blaga în operele unor filosofi, creatori de concepții originale, precum și oameni de știință de primă mărime ai secolului al XX-lea (Heidegger, Wittgenstein, Einstein, Bohr, Born, Popper, Kuhn, Derrida, Hintikka ș.a.). Rămân în actualitate multe idei blagiene (despre care unii se mai întreabă *dacă* poate fi prezentat lumii filosofice de astăzi), cum ar fi aceea a *pluralității concepțiilor metafizice* privite drept creații ficționale de autor sau, mai ales, *metoda antinomiei transfigurate*, ca interpretare filosofică originală a consecințelor teoriei cuantice și mecanicii cuantice, în particular a examinării principiului complementarității în fizica cuantică.

Capitolul al patrulea cuprinde câteva foarte interesante paralele între gândirea blagiană și alți distinși creatori în filosofie, știință sau artă (C. Brâncuși, I. Țuculescu, G. Coșbuc, I. Barbu, V. Conta, M. Eliade, Șt. Lupașcu, D. D. Roșca, E. Coșeriu), pe urmele unor cercetări comparative efectuate deja

(de autori ca E. Papu, V. Horia, J. Popper, P. Ioan, T. Căţineanu, Al. Surdu, M. Borcilă ş.a.), din perspectiva nenumăratelor „afinităţi electice” şi convergenţe spirituale ale filosofului din Lancrăm cu co-naţionalii săi. Concentrarea acestor paralele este foarte utilă atât cititorului de orice specialitate, cât şi specialistului blagolog, în vederea întemeierii unor abordări ulterioare ale problemei, întrucât s-a vorbit şi se vorbeşte foarte mult despre latura artistic-poetică a filosofiei lui Blaga (văzută uneori ca „deficit”, alteori ca „atu”), ca de altfel şi despre solida sa pregătire ştiinţifică, ce răzbate aproape de pe fiecare pagină a *Trilogiilor*.

Este foarte probabil că paragrafele dedicate receptării critice şi polemice ale filosofiei blagiene (p. 155–192) vor avea darul de a stârni alte noi polemici şi analize critice. Oricum, este vădită opţiunea autoarei nu numai de a separa polemicile şi criticile – uneori conduse în limitele acrimiei ştiinţifice şi probităţii morale, alteori ieşind în afara acestora, mergând la atacuri şi calomnii diverse la adresa persoanei şi filosofiei blagiene (C. R. Motru, D. Isac, D. Stăniloae, N. Crainic, P. P. Ionescu, D. Botta, N. Ignat, P. Apostol, Al. Paleologu ş.a.) – de „aprecierile pozitive şi criticile echilibrate” (p. 192–204), respectiv opiniile unor scriitori, critici literari şi ziarişti contemporani despre filosofia lui Blaga (p. 204–208), cum sunt Şt. A. Doinaş, E. Simion, M. Mincu, G. Gană, V. Botez, ci şi de a-şi respecta opţiunea iniţială, aceea de evidenţiere a poziţiilor nuanţate, echilibrate (V. Băncilă, N. Bagdasar, C. Noica, P. Comarnescu, P. Constantinescu, Gh. Vlăduţescu, Al. Surdu, M. Flonta ş.a.), în detrimentul criticii făcute cu prea multă pasiune şi lipsă de măsură, din varii motive şi unghiuri de vedere. E foarte bine că aceste poziţii sunt reproduse în lucrare în manieră antitetică (păstrându-se echilibrul între expunerea criticilor şi a aprecierilor echilibrate), cititorul având posibilitatea de a urmări în amănunt modul în care interpretii şi exegeţii lui Blaga de ieri şi de astăzi îşi construiesc argumentele – mai puternice ori mai şubrede – uneori în opoziţie reciprocă, cu scopul final al unei mai bune înţelegeri a tot ceea ce constituie astăzi „universul cosmic” Lucian Blaga.

Totuşi, aici am avea câteva observaţii referitoare la ceea ce considerăm a fi anumite neclarităţi şi inadvertenţe în textul lucrării în discuţie. De pildă, atunci când se referă la polemicile cu Blaga, d-na Botez aminteşte „comentatorii de orientare *scientistă*” şi pe aceia care „pretind că-l înţeleg şi acceptă pe Blaga ca filosof, de pe *poziţii naţional-logiciste* [subl. ns.]” (p. 168). Mărturisim că nu este suficient de clar la cine se referă domnia-sa şi ar fi fost foarte bine dacă s-ar fi explicat aceste sintagme, eventual cu indicarea unor nume proprii. La aceeaşi pagină, când este invocat răspunsul lui E. Papu la o critică a lui D. Isac din „Revista de filosofie” nr. 3-4/1940, se spune că interpretarea dată de E. Papu ideilor blagiene este interesantă, chiar dacă nu se referă la comunicarea lui D. Isac din ... 1970! Or, cum ar fi putut E. Papu, în 1940, să se refere la un text din 1970? Desigur, acceptăm ideea că e vorba de un anumit „tip de abordări”, relativ constant în timp, dar formularea este, oricum, defectuoasă. Şi am mai dori să ştim cine sunt cei care răstălmăcesc *astăzi* filosofia lui Blaga, „cu rea intenţie a anilor ’50, dar fără mizele care atunci erau «apărarea» ideologiei marxiste” (p. 163)? Fiindcă, din lecturile recente, nu am întâlnit astfel de poziţii, *la ora actuală*.

Ultimul capitol al lucrării (*Blaga şi filosofia lumii*) realizează o vastă panoramă a receptării operei şi personalităţii gânditorului român în unele dintre cele mai prestigioase enciclopedii şi dicţionare străine (de ex. *Meyers Lexikon*, Leipzig, 1931; *Enciclopedia italiana di scienze, lettere ed arti*, Roma, 1950; *Der Weltliteratur*, Viena, 1951; *Der Grosse Brockhaus*, Wiesbaden, 1953; *Enciclopedia filosofica*, Roma-Veneţia, 1957; *Grand Larousse Encyclopédique*, Paris, 1960; *The Encyclopaedia of Philosophy*, Londra – New-York, 1967; *The Encyclopaedia of Philosophy*, Londra, 1972 ş.a.). Totodată, se inventariază izvoarele istorice şi confluenţele ideatice ale lui Blaga, prin invocarea şi comentarea unor paralele exegetice cu indianismul (M. Itu), spiritualitatea chineză (V. Botez), Kant (V. Muscă, I. Lipovanu), Hegel, Goethe (L. Petrescu, Al. Boboc), transcendentalismul american – Emerson, Royce, Santayana, Schrag (A. Botez, C. O. Schrag), Nietzsche şi Cassirer (Al. Boboc), Spengler (V. Colţescu, Al. Boboc), Heidegger şi Ortega y Gasset (M. Cimpoi, T. Vidam, V. Mihăilescu), Freud şi Jung (V. D. Zamfirescu), Kuhn (A. Botez), Polanyi (R. T. Allen). Pasajele extinse şi elocvente acordate acestor comparaţii ideatice sunt fundamentate prin convingerea autoarei, în sensul că: „... existenţa unor convergenţe între ideile lui Blaga şi cele ale filosofilor la care ne-am referit, se datoresc aceluiaşi izvoare: poziţia antiuniversalistă, antireprezentationalistă, antiscientistă, antilogicistă, antipozitivistă pe care o au Blaga şi cei

menționați; susținerea unor idei similare cum ar fi: multiplicitatea metafizicilor, relativist-contextualismul și teoria *background*-ului, a entităților paradigmatică (matrici stilistice), egalitatea valorilor științifice, religioase, artistice, tipuri stilistice de raționalitate de orientare postanalitică, postmodernă, neo-pragmatică” (p. 262).

Precum în operele precedente ale domniei sale, d-na Botez ține să desfășoare și în această lucrare cronică manifestărilor omagiale și a publicațiilor dedicate lui Blaga până la cele mai recente (practic anul realizării lucrării – 2005), fapt pe care îl apreciem, din nou, ca meritoriu și rar în publicistica noastră de specialitate. Sunt surprinse elementele de conținut – comunicări, conferințe, discuții între participanți de prestigiu – ale festivalurilor din Cluj-Napoca (1990–2005), Târgu-Mureș (2001–2005) și Sebeș (1981–2005), cu accentul pe centenarul Blaga din 1995 și aniversarea a 110 ani de la nașterea sa (2005), prin simpozioanele din țară și cel din București, care a avut loc la Academia Română, workshopurile de la Universitatea Mării Negre din Mangalia ori activitatea Societății culturale „Lucian Blaga” din Cluj-Napoca; toate acestea reflectate în publicistica de specialitate, în primul rând în „Revista de filosofie” și „Revue Roumaine de Philosophie”. Autoarea a făcut și unele comentarii sporadice, pline de tâlc, pe marginea unui fenomen într-adevăr greu de înțeles – ratarea „la milimetru”, în toamna anului 2005, datorită formulării unor rezerve privind oportunitatea acestei inițiative (altminteri nobile și salutare), a șansei constituirii la București a unei societăți filosofice internaționale, purtând numele marelui gânditor român. Iată încă o ciudățenie a vieții intelectuale autohtone, în care luptele de orgolii nu numai că nu-și au rostul, dar ajung să și dăuneze autorilor inițiativelor generoase. Dar, pentru a reperta încă o izbândă, d-na Botez a reușit să-l impună pe Blaga atenției filosofilor americani, tocmai în Arizona (!); ei și-au exprimat sincer intenția aprofundării acestei nebaneuite deschideri interculturale.

Finalul unei lucrări de acest gen se cerea a cuprinde o listă exhaustivă a publicațiilor lui Blaga, dar și o listă (neexhaustivă) a unora din cele mai substanțiale și valoroase lucrări despre Blaga (cărți, studii și articole), apărute din momentul nașterii primei trilogii, până în același an 2005. Este ceea ce autoarea a și realizat, spre știința cititorilor, afirmându-și încă o convingere penetrantă: „Vom încheia cu gândul că în filosofia românească, opera filosofică a lui Lucian Blaga a stârnit cele mai multe comentarii. Unii consideră că este prea mult; alții că nu este suficient dezbătut. Încă de la apariția lucrărilor sale, ele au fost recenzate, apreciate, criticate, respinse de mulți autori de marcă. De atunci până astăzi, filosofia lui Blaga, mai mult decât poezia, stârnește confruntări, polemici, concurențe, încercări de înstăpânire asupra editării, cercetării și exegezei operei sale. Astfel de manifestări ni se par utile cunoașterii și răspândirii ideilor sale, în limita în care se asigură buna credință interpretativă. Pe această linie am adăugat și noi încercarea cărții de față. *Pasiunea nu împiedică înțelegerea când se îmbină cu rațiunea* [subl. ns.]” (p. 287).

Prin valoarea sa de generalizare, ultima propoziție citată depășește sfera cercetării, comentariului, interpretării și exegezei stricte a operei blagiene, enunțând o regulă universală a dialogului și scriiturii filosofice. Am vrea să credem însă că, măcar pe tărâmul „meridianului Blaga”, ea va fi, de acum înainte, constant respectată. Este aceasta o concluzie lucidă și stimulativă a unei cărți aparte, în spiritul căreia ne-am bucura să constatăm progresul restructurării permanente a stării de spirit și atitudinii celor ce trăiesc, mai mult sau mai puțin conștient, în umbra „Marelui Anonim”.

Ionuț Isac

Florian Roatiș, *Pledoarie pentru filosofia românească. Eseuri aproape polemice*, Craiova, Edit. „Aius” PrintEd, 2006, 195 p.

Universitarul băimărean Florian Roatiș și-a concretizat prin acest volum o inițiativă salutară, aceea de a pleda pentru filosofia românească, scop în care domnia-sa a strâns unele texte deja publicate în binecunoscute reviste de cultură din țară, în cotidiane, precum și în două volume omagiale, împreună cu altele inedite, pentru a da seama, în sinteza lor, de importanța și semnificațiile acestui subiect, tot mai amplu dezbătut în publicistica noastră de specialitate din perioada post-comunistă.

Titlul cărții are, desigur, subînțelesuri, care devin evidente după lectură. În subsidiar, el poate fi citit astfel: *Pladoarie pentru filosofia românească – așa cum nu trebuie ea înțeleasă (și practică) uneori*. Iar *Eseurile aproape polemice* s-ar citi *Câteva eseuri foarte polemice*. Să ne motivăm însă propunerea – desigur, fără pretenții de modificări literale.

Structurarea tripartită a volumului reflectă o planificare judicioasă și inspirată, secțiunile intitulate incitant (*Incursiuni în filosofia românească; Eseuri aproape polemice; Pe marginea unor cărți*) invitând cititorul să mediteze pe marginea a numeroase și importante aspecte ale filosofiei românești și culturii noastre umaniste, în ansamblu. Demnă de menționat este, astfel, rememorarea comprehensiv-hermeneutică a biografiilor unor autori români iluștri, de largă recunoaștere națională și internațională, cu accente și reconsiderări interesante (de ex. filosoful-diplomat Constantin Antoniadă, polemica Mircea Vulcănescu – Nicolae Steinhardt, filosoful Octavian Vuia, afinitățile spirituale dintre Vasile Băncilă și Lucian Blaga sau efigia gânditorului Mircea Florian).

Considerăm că aceste coordonate ale primului capitol trimit firesc la cel de al treilea, axat pe discuții asupra demersurilor absolut meritorii ale unor foarte competenți și perseverenți editori de texte ale filosofiei românești (cum sunt, de pildă, Marin Diaconu, Adrian Michiduță și Ștefan Munteanu), aflați constant în plenitudinea efortului nobil de restituire a gândurilor unui Mircea Florian, Ion Petrovici sau a însuși corpusului esențial al limbajului filosofic românesc. Alături de aceștia, sunt prezentați publicului cititor și alți autori, mai puțin cunoscuți, dar ale căror inițiative editoriale merită și ele luate în considerare (vezi lucrarea profesorului Grigore Spermezan, *Introducere în gândirea unor mari filosofi*, București, Edit. Didactică și Pedagogică, 2003, sau lucrarea tânărului autor Valentin Protopopescu, *Cioran în oglindă. Încercare de psihanaliză*, București, Edit. Trei, 2003).

Primul capitol vorbește, într-un anumit fel, mai mult despre viețile filosofilor, al treilea insistă asupra cărților acestora, dar despre ce anume se scrie în capitolul al doilea? După părerea noastră, secțiunea mediană a lucrării d-lui Roatiș „face toți banii” – dacă ne este permisă această formulare colocvială americană –, ea constituind „punctul de vârf”, care dă savoarea întregii cărți. Fiindcă aici autorul recurge la subtile analize critice ale unor lucrări masive, volume multi-autor (Irina Petraș, *Panorama criticii literare românești*, Cluj-Napoca, Edit. „Casa Cărții de Știință”, 2003; *Dicționarul general al literaturii române*, volumele I-III, București, Edit. Univers Enciclopedic, 2004, 2005) ori ale unor lucrări de autor cu un statut ridicat în lumea filosofică și culturală românească (Ion Papuc, *Cu fața spre trecut. Portrete și ideologii*, București, Edit. Vergiliu, 2005; Marta Petreu, *Filosofii paralele*, Cluj-Napoca, Edit. Limes, 2005).

Dacă în cazul dicționarilor ținta demersului critic o reprezintă preponderent numeroasele confuzii, inexactități și omisiuni – într-adevăr îngrijorătoare, considerăm noi, prin numărul și gravitatea lor, pentru pretențiile de științificitate ale coordonatorilor și editurilor care își asumă aducerea acestor instrumente de lucru la lumina tiparului –, în cazul lucrărilor cu autor unic, evantaiul critic se deschide necruțător și peste anumite năravuri, prea-omenești, ale d-lor Gabriel Liiceanu și Cristian Bădiliță. Este vorba, în speță, în afara erorilor de aparat critic, de emiterea unor judecăți hazardate asupra unor autori sau opere filosofice românești, nu areorei însoțite, direct sau indirect, de aprecieri jignitoare la adresa acestora ori chiar la adresa întregii filosofii și culturi umaniste academice de la noi.

Pentru a fi la obiect, vom da unele mostre, credem elocvente, ale unor asemenea atitudini, prin câteva citări. Astfel, Dl. Roatiș demontează simplu și convingător două clișee remanente, nu numai în lucrarea d-nei Petreu, ci în întreaga istoriografie românească a culturii: Dimitrie Cantemir ar fi redactat lucrarea *Descriptio Moldaviae* la îndemnul lui Leibniz, respectiv, principele moldovean ar fi fost primit în Academia din Berlin în 1714, pe baza acestei cărți! Să recunoaștem că generații întregi și-au însușit în școala de toate gradele asemenea clișee, dar ele se cer acum depășite. Or, Cantemir și-a elaborat lucrarea în anii 1715-1716 (!), iar Academia din Berlin și-a început oficial activitatea în 1710, Leibniz decedând la Hanovra, după suferințe îndelungate, în 1716. Așadar, asemenea afirmații nu se pot susține logic și faptic. De mirare sunt și alte afirmații ale autoarei amintite, cum ar fi acelea că Titu Maiorescu și-ar fi elaborat teza de doctorat asupra lui Herbart (în realitate teza secundară). Stârnește mirare, de exemplu, reeditarea „selectivă” pe care a făcut-o d-na Petreu lucrării lui D. D. Roșca, *Mitul utilului*, Cluj-Napoca,

Edit. Biblioteca „Apostrof”, 1999, față de edițiile anterioare. De aceea, autorul face o apreciere drastică, poate prea apăsătoare, dar, în orice caz, nu lipsită de temei: „Plasând sub un titlu neadecvat – credem noi – texte atât de diferite, care au ca element comun doar stilul eseistic literar, autoarea a mai înscris o carte în bibliografia sa, fără a ieși cu nimic nou pe piața ideilor. De la o intelectuală precum doamna Marta Petreu însă ne-am fi așteptat la mai mult: nu doar la o pledoarie pentru filosofia românească, cvasi-sterilă de vreme ce inexactitățile, erorile și reiterarea unor locuri comune îi minează serios credibilitatea, ci la revigorarea unor cercetări monografice, atât de necesare” (p. 158).

Deosebit de elocvente sunt raportările critice ale d-lui Roatiș la pretențiile excesive la excelență ale lui Cristian Bădiliță, foarte elogiat în ultimii ani în unele cercuri ale culturii umaniste de la noi, pornind de la afirmația acestuia că reprezentanții ai generației sale au adus cultura românească la nivelul interbelic. În spirit noician, demontând impecabil și savuros o întreagă gamă de teribilisme și narcisisme scriitoricești ale d-lui Bădiliță (supranumit „micul Eliade”) – care merge până la acuze și invective la adresa revistelor de cultură românești și a unor oameni de cultură de la noi –, dl. Roatiș își înscrie intervențiile critice sub titlurile: *Despărțirea de Bădiliță sau despre o canonizare așteptată* și *Cristian Bădiliță între patetic și ridicol*. Aflându-se în deplină cunoștință de cauză, autorul *Pledoariei pentru filosofia românească* disecă, de pildă, afirmația abuzivă a tânărului patrolog de la Paris, conform căreia Nicolae Steinhard ar fi fost disprețuit atât de credincioșii ortodocși, cât și de oamenii de cultură „de acolo” (să fie aceasta Rohia, Maramureșul întreg, România?), conjugată cu auto-asumarea rapidă și, din păcate, neștiințifică, a misiunii editării manuscriselor lui Steinhardt de către Editura Humanitas – pledată insistent de același Bădiliță. Indiferent însă de nivelul pretențiilor neonorate și gafelor culturale ale interlocutorilor săi, dl. Roatiș nu iese din cadrul dialogului calm, sobru și metodic construit. Fapt meritoriu, domnia-sa nu contestă niciodată calitățile demonstrate ale lucrărilor și autorilor în discuție, mulțumindu-se a arăta doar șubrezenia exagerărilor acestora.

Întâmplător sau nu, lângă textele dedicate lui Bădiliță se inserează acela intitulat *Despre mediocritate și ratare în filosofie*, cu o discuție asupra personalității filosofului român Alexandru Dragomir, a cărui carte *Crase banalități metafizice* a apărut la Editura Humanitas în anul 2004, prefăcută de dl. Gabriel Liiceanu. Din nou, judecăți de valoare aruncate de dl. Liiceanu despre O. Vuia și I. Zamfirescu (etichetați drept „mediocrități”) îi oferă „părție” d-lui Roatiș pentru o incursiune reparatorie, prin care reușește să reechilibreze balanța între denigrarea anterior amintită și tentativa contrarie, de mitizare a lui Al. Dragomir, din partea lui Liiceanu. Mărturiile unor contemporani, rămase în scris sub formă jurnalieră (cum este, de exemplu, *Jurnalul unei ființe greu de mulțumit* al lui Jeni Acterian) lasă puțin loc astăzi pentru elogii la adresa filosofului Dragomir.

Treptat și ireversibil, miezul discuției îi cuprinde pe protagoniștii „Școlii de la Păltiniș”, într-un paralelism al comparațiilor: Heidegger – Noica; Vuia și Dragomir – Liiceanu și Pleșu. Vom cita două paragrafe ale acestei analize critice, cu rezonanțe, credem, voit ambigue, întrucât, în cele din urmă nu se mai deslușește unde anume se plasează mediocritatea și ratarea – concepte foarte dragi și frecvent invocate în anumite cercuri culturale românești – printre discipolii mai vechi sau mai noi ai diferiților maestri: „Este posibil ca Heidegger să-și fi pus mari speranțe în destinul filosofic al lui O. Vuia și Al. Dragomir. Dar, oare, nu același lucru l-am putea spune și referitor la așteptările lui C. Noica de la cei doi îndrăgiți și apreciați discipoli, G. Liiceanu și A. Pleșu? ... Dacă ar trăi azi, C. Noica ar fi oare mulțumit de evoluția discipolilor săi preferați? Nu credem. Deși înzestrați pentru cercetarea și reflecția filosofică, având lecturi bogate și serioase, cu un stil și limbaj de o limpezime și frumusețe indenejgabile, nici G. Liiceanu și nici A. Pleșu nu au creat ceva de excepție, reprezentativ în filosofie, care să consune cu speranțele investite în ei de Noica. Să fie oare aceasta o consecință a faptului că nu și-au ascultat până la capăt maestrul?” (p. 115, 122).

Cartea d-lui Roatiș relevă din plin câteva calități rare în peisajul filosofic și cultural românesc actual: o foarte mare independență spirituală, neîngenuncheată în fața „idolilor” din vârful ierarhiilor universitar-academice, culturale și publicistice naționale, o deplină franchețe și consecvență în a spune lucruri incomode sau necomplezent-formale față de ceea ce se scrie și se susține din rutină sau suficiență, precum și o veritabilă erudiție enciclopedică, pe care se întemeiază această verticalitate spirituală. Atunci când discută lucrări filosofice sau literare, autorul o face în aceeași manieră fluentă, incitantă la lectură, atractivă și instructivă deopotrivă, semn că stilul literar de calitate contribuie

întotdeauna la pertinenta formulării și discutării problemelor filosofice. Ceea ce se degajă, printre altele, din incursiunile critice ale domniei-sale este, credem, și aspectul nevralgic al anemiceii comunicării între actorii filosofiei și culturii românești. Ne putem întreba câte dintre foarte numeroasele exagerări sau erori semnalate, pe bună dreptate, de dl. Roatiș s-ar mai fi comis, dacă autorii și editorii s-ar fi consultat mai atent cu alți confrăți, lăsându-le în seamă controlul științific al textelor. Poate că timpul nu este pierdut și nu vedem de ce aceștia nu ar apela cu toată încrederea la vrednicul critic de la Baia Mare.

Nu știm dacă scrierile autorului menționat au fost sau vor fi receptate în spirit colegial de cei în cauză, așa cum domnia-sa își exprimă explicit dorința la finele unei recenzii critice în cadrul volumului. Puțin probabil, dacă se iau în considerare metehnele culturii românești, pe care le cunoscuse pe pielea proprie și le veștejise la vremea sa însuși magistrul de la Păltiniș. De aceea, nu îi prevedem d-lui Roatiș o liniște sufletească prea mare ori vreo plictiseală apăsătoare. Și, dacă tot este să fie mereu activ și la obiect, ne așteptăm din partea domniei-sale ca în viitorul apropiat să ne ofere cât mai multe și binevenite completări editoriale la nereușitele sau „golurile” unor colegi de breaslă, fie aceștia oricât de iluștri, fapt pentru care îi urăm succes deplin.

Ionuț Isac